

Ročník 65 / 2014–2015

Vydává SPN – pedagogické
nakladatelství, akciová společnost

Vedoucí redaktorka:
prof. PhDr. Marie Čechová, DrSc.

Redaktorka:
Milada Buriánková

Redakční rada:

doc. Robert Adam, Ph.D.,
prof. dr. hab. Mieczysław Balowski,
doc. Erik Gilk, Ph.D.,
prof. PhDr. Aleš Haman, DrSc.,
doc. PhDr. Ondřej Hník, Ph.D.,
PhDr. Bohuslav Hoffmann, CSc.,
prof. PhDr. Jiří Holý, DrSc.,
PhDr. Miloš Hoznauer,
PaedDr. Helena Chýlová, Ph.D.,
PhDr. Alice Jedličková, CSc.,
PhDr. Jiří Kostečka, Ph.D.,
prof. PhDr. Jiří Kraus, DrSc.,
doc. PaedDr. Ladislava Lederbuchová, CSc.,
PhDr. Květa Rysová, Ph.D.,
Mgr. Josef Soukal,
PhDr. Ivana Svobodová,
prof. PhDr. Karel Šebesta, CSc.,
doc. PhDr. Martina Šmejkalová, Ph.D.,
doc. PhDr. Ludmila Zimová, CSc.

Adresa redakce: SPN – pedagogické
nakladatelství, akciová společnost,
Ostrovní 30, 110 00 Praha 1,
tel. 224 931 448.
www.spn.cz/casopisclj
e-mail: buriankova@spn.cz
Vychází pětkrát ročně.
Cena jednoho čísla 48 Kč.
Uzávěrka čísla 6. 11. 2014.

Sazba FORTUNA-TYPE, s. r. o.
Tisk: Tigis print, s. r. o.
Distribuce: ADISERVIS, s. r. o., Na Nivách 18,
141 00 Praha 4,
tel. 241 484 521, fax 241 483 924
E-mail: adiservis@seznam.cz
© SPN – pedagogické nakladatelství,
akciová společnost, 2014
ISSN 0009-0786
MK ČR E 4809

Stati a články

Ohlédnutí za jubilejním 40. ročníkem Olympiády
v českém jazyce, *K. Rysová – K. Oliva*..... 53
Na obzoru plachta bílá aneb Lermontov
a Čechy, *V. Novotný*..... 59
Kosmovo bájně vyprávění starců, *J. Peřina*..... 63
O onomastice a vlastních jménech ve výuce,
K. Klímová..... 69

Z praxe našich škol

Intertextualita ve vyučování českého jazyka,
L. Janovec – R. Holanová..... 75

Diskuse

Dobrý sluha, špatný pán, *H. Chýlová* 81

Z nové české literatury

Tentokrát víc ve znamení prózy, *V. Novotný*..... 84

Z jazykové poradny Ústavu pro jazyk český

Pomnožná substantiva, *I. Svobodová*..... 88

Rozhledy

Před sto lety se narodil Jaromír Bělič, *J. Hasil*..... 90
Spisovatel kulturní paměti Eduard Petiška,
L. Lederbuchová 91
K 100. výročí úmrtí Jakuba Arbesa, *R. Změlík* 94
Z literárního muzea: František Xaver Svoboda,
V. Novotný..... 97
Sedmé bohemistické rokování v Ratiboři,
A. M. Černá – V. Novotný..... 98

Literatura

Autoportrét českého (a světového) literárního
vědce, *B. Hoffmann*..... 101
Školní knihovny za první republiky,
B. Tesařík 103

— Ohlédnutí za jubilejním 40. ročníkem
Olympiády v českém jazyce —

Kateřina Rysová, MFF UK Praha
Karel Oliva, Ústav pro jazyk český AV ČR

Looking Back on the Jubilee 40th Year of the Olympics in the Czech Language

The paper describes the course of the 40th year of this competition for primary and secondary school pupils.

V uplynulém školním roce proběhl již 40. ročník Olympiády v českém jazyce (OČJ), u jejíhož zrodu stáli dva významní čeští bohemisté – PhDr. Karel Oliva, CSc. (starší), a prof. PhDr. Marie Čechová, DrSc. Olympiáda si prakticky po celou dobu své existence zachovala jednotnou podobu – v průběhu školního roku probíhají na základních a středních školách nižší soutěžní kola (školní, okresní a krajské) a jejich vítězové pak postupují do závěrečného kola národního. Olympiádu v českém jazyce organizačně zajišťuje prostřednictvím Národního institutu pro další vzdělávání Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR ve spolupráci s Ústavem pro jazyk český AV ČR. Soutěžní úkoly pro všechna kola připravuje šestičlenná porota celorepublikového finále složená z českých lingvistů. V uplynulém školním roce v porotě zasedli Karel Oliva jr. (předseda), Marie Čechová, Alena Andrllová Fidlerová, Ladislav Janovec, František Martínek a Kateřina Rysová.

V každém soutěžním kole řeší žáci a studenti několik jazykových úkolů a poté píší slohovou práci na zadané téma. V národním kole se pak setkávají ještě s dalším typem úkolu – polopřipraveným mluveným projevem. Zadané úlohy se dotýkají vždy různých jazykových rovin a jejich cílem je podnítit zájem studentů o práci s jazykem, naučit je přemýšlet o vybraných jazykových jevech z různých úhlů pohledu a umožnit jim pracovat s jazykem tvůrčím způsobem. Záměrem Olympiády v českém jazyce není ověřovat, jak studenti zvládají školní učivo, ale motivovat je k tomu, aby poznatky, které získali v hodinách českého jazyka, kreativně rozvíjeli při řešení náročnějších, z pohledu školní výuky netypických jazykových úloh. V tomto článku přinášíme komentované ukázky úkolů, které byly soutěžícím předloženy v uplynulém školním roce.

Soutěžící I. kategorie řešili ve školním kole například úlohu, v níž si měli zahrát na buditele a „oprávce“ jazyka z dob národního obrození a k zadaným slovům vymýšlet (neexistující) ekvivalenty odvozené z existujících slov (podle vzoru *koště – metlík, lokomotiva – vlakotažka*; ke každému zadanému slovu měli soutěžící uvést po jedné odvozenině a jedné složenině): *slunce* (např. *svítilč/jasník; světlodárce/jasopln*), *vyšavač* (např. *savák/uklízeč; prachohlta/špinosaj*), *dveře* (např. *vstupník/zavírač; klikoprkno/vemzakkliku*), *tele* (např. *kravítko/kravátko; kravodítě/malokravka*).

V dalším úkolu soutěžící téže kategorie vysvětlovali, co způsobuje dvojznačnost věty, jež se objevila v textu, který radí žákům, jak zvládnout přechod z jedné školy na druhou: *Snažte se, ať zapadnete!* (dvojznačnost způsobuje slovo *zapadnete*; může zde znamenat buď ‚začlenit se /mezi spolužáky/‘, nebo ‚zmizet z pozornosti /spolužáků i učitelů/‘). Poté měli žáci zadanou větu přeformulovat a dvojznačnost odstranit.

Soutěžící II. kategorie ve školním kole řešili podobný úkol. Měli vysvětlit, proč lze zadané sdělení interpretovat dvěma způsoby, a poté je dvakrát přeformulovat tak, aby pokaždé zachovali jeden z možných významů: *Herec vyslovuje myšlenky formulované někým jiným. Někdy ale ne příliš zdařile.* (Není jasné, zda se dodatkem *Někdy ale ne příliš zdařile* hodnotí činnost herce, nebo toho, kdo původně formuloval zmíněné *myšlenky*.)

V jiném úkolu se studenti zabývali například tím, od kterých slov byla bezprostředně odvozena podobně znějící slova *směšný* (*smích*), *směsný* (*směs*), *smíšený* (*smísit*), *smíchaný* (*smíchat*) a *směsový* (*směs*). Každé ze zadaných slov pak bylo nutné užít ve vhodném slovním spojení tak, aby byl patrný významový rozdíl mezi nimi.

V okresním kole soutěžící řešili již úlohy o stupeň obtížnější. Například žáci z I. kategorie dostali větu z písemného vyjádření fiktivního Čechoměřana Joea Womaczky o krádeži na horské chatě: *Potíš je v tým, že sem nevyděl esli ty lyže přetím vyseli z balgónu.* Soutěžním úkolem bylo nejprve podtrhnout všechny tvary, které bez ohledu na kontext nejsou součástí spisovné češtiny (*esli, přetím, balgónu*), a poté souvětí upravit tak, aby zásadám spisovné češtiny odpovídalo (*Potíš je v tom, že jsem neviděl, jestli/zda ty lyže předtím visely z balkonu/balkónu*). Na závěr měli soutěžící všechna slova původní věty, která nepodtrhli v první části úkolu a zároveň změnili v jeho druhé části, užít ve slovních spojeních či větách tak, aby byl osvětlen jejich význam (*v létě se potíš – házenkářský tým – pojedem – jen ta čísla, prosím tě, navzájem nevyděl – kočka si lyže kožíšek – na pole vyseli pšenici*).

V další úloze měli žáci přijít na to, v čem z jazykového hlediska spočívá komičnost novinového titulku *Novinky v naší školičce: odpolední vyrábění rodičů s dětmi* (rozvitý přívlastek *rodičů s dětmi* u slovesného podstatného jména lze chápat jako původce děje /rodiče s dětmi něco vyrábějí/, nebo výsledek děje /někdo vyrábí rodiče s dětmi/; aktuální roli přívlastku lze poznat z charakteru užitých slov a z kontextu /např. spojení *rozhodnutí prezidenta* znamená ‚prezident rozhodl‘, ne ‚někdo rozhodl prezidenta‘/; u slova *vyrábění* přívlastek typicky vyjadřuje výsledek děje, autor titulku do něj však postavil původce děje).

Velká část úloh okresního kola pro II. kategorii vycházela ze staršího textu *Dne 4. septemburu L. P. 1771 vyzdvižen tento dům školní pro vštípení mládeži mravův, liter a dobrých ctností jehož ochranou buď Pán Nejvyšší*. Úkolem soutěžících například bylo text převést do současné češ-

tiny, napsat, ze kterého slova bylo bezprostředně odvozeno slovo *ctnost* (*ctný*), nebo určit mluvnické kategorie slovního tvaru *buď* v uvedené větě (3. os. jedn. č., zp. rozkazovací, rod činný, vid nedok.: shoda v osobě a čísle s podmětem *Pán Nejvyšší* – toto zdůvodnění se nevyžadovalo).

Nejlepší řešitelé okresních kol postoupili do kol krajských. Soutěžící I. kategorie v nich například měli charakterizovat významový rozdíl mezi slovesy *zneklidnit* (*zneklidněn* bude objekt, jenž je vyjádřen předmětem věty, pokud v ní bude sloveso užito v činném rodě) a *zneklidnět* (*zneklidněn* bude podmět věty) a ke každému z nich uvést dvě slovesa podobného významu (např. *zneklidnit – znepokojit, rozčítit; zneklidnět – znepokojit se, rozčítit se*).

V dalším typu úkolu měli žáci rozhodnout, zda jsou pravdivá zadaná tvrzení týkající se spisovné výslovnosti, a u nepravdivých tvrzení vysvětlit, proč jsou nepravdivá:

1. Ve slově *uchvácená* se vyskytuje dvakrát hláska *á*, jinak se žádná hláska neopakuje. (Pravdivé.)

2. Ve slově *zneklidněl* se opakuje právě jedna souhláska a právě jedna samohláska. (Pravdivé.)

3. Ve slově *usměrňující* se opakují právě dvě hlásky. (Nepravdivé. Opakují se tři hlásky, a to *u, í a ň/j* /při výslovnosti [usmĕrňující] se opakuje hláska *ň*; při výslovnosti [usmjernující], uznávané v některých příručkách za spisovnou, se opakuje hláska *j*/.)

V jiné úloze žáci vysvětlovali dvojí význam slova *poslední* (‚bezprostředně předcházející, předešlý, minulý‘; ‚jsoucí v pořadí na konci; ten, za kterým už nic nenásleduje‘) na základě textu podle M. Šimka a J. Grossmanna: *Jednou mi vyčetli, že jsem nebyl na poslední schůzi. Řekl jsem, že kdybych věděl, že je opravdu poslední, přišel bych i s transparentem. Od té doby jsem nezaměstnaný.*

Zadání krajského kola pro studenty SŠ celé vycházelo z úvodního textu K. Klostermanna. Soutěžící měli například určit mluvnické kategorie zvýrazněného podstatného jména ve větě *Ba ani ovčí kůže neměla ceny* (2. p., jedn. č., žen. rod) nebo uvést dvojice názvů osob pojmenovávající je na základě jejich zaměstnání, zájmu apod., které obsahují stejný kořen, ale mají navzájem odlišný význam (např. *hospodář – hospodský, houslař – houslista, kriminalista – kriminálník, vodař – vodák, zahradník – zahrádkář*).

Dalším z úkolů všech kol bylo napsání slohové práce. Soutěžící I. kategorie psali práce na témata *Možná se vám už také stalo, že...* (školní kolo), *Jak jsem si osladil(a) život...* (okresní kolo) a *Když ucítím tuhle vůni...* (krajské kolo). Pro soutěžící ze II. kategorie byla připravena témata *Dospělost začíná, když...* (školní kolo), *Když otevřu dveře...* (okresní kolo) a *A to celé netrvalo ani dvě minuty...* (krajské kolo).

Nejlepší řešitelé obou kategorií postoupili do celostátního finále. To proběhlo ve dnech 19.–25. června 2014 v Bělé pod Bezdězem. Zúčastnilo se

ho 34 soutěžících I. kategorie a 24 soutěžících II. kategorie. Během finále řeší žáci a studenti vždy pět úloh – dvě zaměřené gramaticky, dva slohové úkoly a jeden polopřipravený mluvený projev.

Prvním úkolem pro žáky 8. a 9. tříd (a odpovídajících ročníků gymnázií) bylo zamyslet se nad pravidly užívání přítomného a minulého kondicionálu v češtině. Soutěžící dostali zadané dvě množiny vět: 1. *Pokud dostanu pozvánku; Kdybych dostal pozvánku; Kdybych byl (býval) dostal pozvánku* a 2. *přijdu; přišel bych; byl bych (býval) přišel*. Jejich úkolem bylo napsat, které kombinace prvků první a druhé množiny jsou možné a za jakých podmínek a které možné nejsou. Ke všem variantám měli žáci napsat krátký komentář o tom, jakou funkci zde kondicionál má. Cílem úkolu bylo, aby si soutěžící uvědomili, že kondicionál slouží k vyjadřování podmínek reálných i ireálných, že přítomný kondicionál v jazyce neslouží jako zcela plnohodnotná náhrada kondicionálu minulého (i když se tak v mluvené řeči často používá) a že má užití kondicionálu v jazyce více funkcí (vedle vyjadřování podmínky i např. vyjadřování zdvořilosti či různých odstínů modalit). Soutěžící si s úkolem poradili průměrně, každý z nich jej ale dokázal alespoň do jisté míry vyřešit správně. Zajímavé bylo, že mnoho žáků označovalo za nepřipustné varianty souvětí, v nichž se mísil kondicionál v jedné větě a indikativ ve druhé větě (typu *Kdybych dostal pozvánku, přijdu.*).

Dalším úkolem pro soutěžící I. kategorie bylo zabývat se hypotetickými tvary přičestí trpného. Žáci dostali zadané následující věty: 1. *Úkolem výzkumu bylo zjistit frekvenci výrazů vyskytovaných v bezprostředním okolí slova „žena“.* 2. *Služba asistovaný nákup umožňuje českým zákazníkům zřídit si za poplatek doručovací adresu ve Spojených státech a přeposlat zboží z této adresy na adresu zákazníka v Česku.* 3. *Byl jsem odejitý z práce a musel jsem se přihlásit na příslušném úřadě, abych měl alespoň nějaký příjem.* Žáci měli nejprve najít hypotetické slovesné tvary, od kterých byla odvozena zvýrazněná adjektiva (*vyskytován, asistován, odejit*). Poté měli uvést tři běžně užívaná přídavná jména utvořená stejným způsobem jako zadaná slova a ke každému napsat slovesný tvar, od kterého bylo odvozeno (např. *uklizený – uklizen, namalovaný – namalován, přikrytý – přikryt*). Dále bylo jejich úkolem najít dvě přídavná jména, kterými lze nahradit přídavné jméno *vyskytovaný* v první zadané větě, a to jedno odvozené od téhož slova jako *vyskytovaný* a jedno utvořené touž příponou (např. *vyskytujících se; (po)užívaných/nalezených*). Pak pro každé zadané sloveso žáci hledali jeho valenční rámec a porovnávali jej s valenčním rámcem sloves, se kterými pracovali v jednom z podúkolů (typu *uklízet, namalovat, přikryt*). Závěrečným úkolem bylo, aby soutěžící na základě dosud získaných poznatků posoudili, zda byla zadaná adjektiva vytvořena ústrojně, a své tvrzení zdůvodnili; zároveň měli popsat, zda a jak zadaná slova fungují v systému české slovní zásoby. (Všechna zadaná slova jsou odvozena od sloves, která nemají ve svém valenčním rámci předmět ve 4. pádě. Od

takových sloves se v češtině trpné přičestí v zásadě netvoří. Všechna zadaná slova jsou tedy z tohoto pohledu vytvořena neústrojně. První z nich */vyskytovaný/* se do systému české slovní zásoby */podle očekávání/* nezařadilo */v zadané větě se jedná zřejmě o ojedinělý výskyt/*, druhé */asistovaný/* však součástí české slovní zásoby */proti očekávání/* je, srov. *asistovaná reprodukce / sebevražda*. Je to však slovo cizího původu, možná proto se v českém jazykovém systému chová „nestandardně“ */bylo pravděpodobně převzato jako součást překladu složených termínů „assisted reproduction“, „assisted suicide“, příp. dalších/*. Třetí zadané slovo */odejitý/* se používá jako slovní hříčka, není součástí spisovné slovní zásoby.) Většina žáků si dobře poradila s dílčími podúkoly úlohy, ale jen malá část z nich dovedla na závěr správně vyvodit, zda jsou zadaná slova vytvořena ústrojně a proč. Nemalé problémy také žákům dělalo určit, od kterých tvarů jsou zadaná adjektiva odvozena (někteří vytvářeli tvary jako *odejen /místo odejit/*).

Gramatické úkoly pro studenty SŠ byly poněkud složitější. První z nich byl orientován na vidy a časy v češtině. Soutěžící dostali asi půlstránkový text, v němž byly zvýrazněny určité slovesné tvary (většina textu byla vyprávěna v historickém přítomném). Úkolem studentů pak bylo obecně popsat vztah mezi užitým videm a časem u sloves v textu, zvážit, za jakých podmínek lze a nelze zaměnit užitý tvar dokonavého slovesa za nedokonavý a obráceně a kdy lze a nelze užitý tvar přítomného času převést na minulý. Studenti si měli uvědomit zvláštnosti historického přítomného, možnost zaměny vidů v některých momentech vyprávění (*Šlápne na brzdu a zastaví. – Šlape na brzdu a zastavuje.*) a rozdíl mezi časem jako gramatickou kategorií a časem relativním. Celkově úkol dopadl nadprůměrně.

Druhou úlohou pro soutěžící II. kategorie bylo zamyslet se nad tím, které aspekty musí vzít v úvahu lexikograf při vytváření slovníkového hesla. Studenti dostali ke každému zadanému slovu označujícím určité zvíře několik alternativních (různě zdařilých, skutečných či vymyšlených) slovníkových definic, např.:

kapr

*druh sladkovodní ryby s tlustším, vysokým tělem a obvykle se šupinami (Cyprinus carpio);
užitková sladkovodní ryba s dvěma páry vousků a šupinami;
nejznámější ryba chovaná v českých rybnících;
ryba připravovaná jako oblíbený štedrovecerní pokrm*

žralok

*druh mořského dravce;
příslušník třídy paryb žijící zpravidla v mořích;
nebezpečná lidožravá ryba s charakteristickou hřbetní ploutví;*

velká masožravá paryba s torpédovitým tělem, širokými ústy a drsnou kůží pokrytou malými šupinkami krytými sklovinou; člen podtřídy příčnoústí, třídy paryby, což je prastará třída, která se objevila již ve starších prvohorách

Na základě jejich porovnání a zhodnocení měli soutěžící napsat komentovaný seznam jazykových jevů, které se uplatňují při sestavování slovníkové definice (např. rozsah definice, míra odbornosti, výstižnost, míra nociónální významové složky, užití lexikální prostředky, syntaktická sevršenost ap.). Také s tímto úkolem si soutěžící poradili velmi dobře.

Dalšími úkoly, které soutěžící obou kategorií řešili v národním kole OČJ, byly úkoly slohové. Žáci z I. kategorie tentokrát psali práci na téma *V dáli Bezděz* (inspirovanou pohledem na hrad Bezděz, který byl dobře vidět z tábořiště, v němž byli účastníci OČJ ubytováni). Druhým tématem byla (fiktivní) *Pověst z Valečova* (zříceninu hradu Valečov soutěžící navštívili během společné exkurze). Studenti ze II. kategorie psali práci na téma *Život na skále* (inspirované společnou návštěvou skalního hradu Sloup) a další na téma *Svět přes rámeček*. Druhý slohový úkol byl zadán tak, že si soutěžící měli sami z papíru velikosti A4 vyrobit rámeček a ten poté přiložit na vybrané místo nebo si jej dát před oči – tím si vymezili téma svého slohu. Mezi odevzdanými slohovými pracemi byly (podle očekávání) znatelné individuální rozdíly. Většina žáků i studentů ale dokázala zadaná témata zpracovat alespoň průměrně, několik prací bylo vynikajících. V pracích žáků se objevilo také menší procento pravopisných chyb než v minulých ročnících soutěže. Opakovaně ale soutěžící zaměňují význam některých podobně znějících slov či neumějí přesně užít určitá ustálená slovní spojení (srov. např. *oba padli v nekonečný spánek; popadnul kuráž*).

Jedním ze zadaných úkolů byl polopřipravený mluvený projev. Soutěžící I. kategorie mluvili na téma *Dárek ze sklárny* (téma bylo inspirováno společnou návštěvou sklárny v Bělé pod Bezdězem), soutěžící II. kategorie pak na téma *Ke mně neodmyslitelně patří...* Na přípravu tématu měl každý pět minut a poté měl před porotou přednést mluvený projev o délce 1–1,5 minuty. Podle očekávání byly vyspělejší projevy studentů SŠ, ale i většina žáků ZŠ si s úkolem poradila dobře. Mezi časté nedostatky patřila slabě propracovaná stavba projevu či opakování již řečeného, odchylky od větné stavby a nefunkční užívání nespisovných výrazů. Několika soutěžícím se ovšem podařilo přednést velmi pěkný, ucelený projev zakončený vtipnou pointou.

Celé národní kolo proběhlo v příjemné atmosféře a s výkony většiny soutěžících byla porota velmi spokojená. Účastníci Olympiády v českém jazyce se mohou dále setkávat v Klubu Olympiády v českém jazyce (<http://www.kocj.cz/>), který soustřeďuje zájemce o český jazyk z řad žáků vyšších ročníků základní školy, středoškoláků a vysokoškoláků.

A kdo jsou vítězové jubilejního 40. ročníku OČJ? V I. kategorii (8.–9. ročník ZŠ a odpovídající ročníky gymnázií) přední místa obsadily:

- 1.–2. místo: Kateřina Orságová (Gymnázium Jana Blahoslava, Ivančice);
- 1.–2. místo: Eliška Buzášová (Gymnázium Kroměříž);
3. místo: Anna Jeřábková (Gymnázium Špitálská, Praha).

Ve II. kategorii (studenti SŠ) zvítězili:

- 1.–2. místo: Radoslav Horák (Gymnázium Zábřeh);
- 1.–2. místo: Markéta Ceháková (Gymnázium Třeboň);
3. místo: Lenka Kölbllová (Gymnázium Jihlava).

Vítězům srdečně blahopřejeme!

Na obzoru plachta bílá aneb Lermontov a Čechy

K dvoustému výročí spisovatelova narození

Vladimír Novotný, FF Univerzity Pardubice

A Lone White Sail on the Horizon, or Lermontov and Bohemia

Lermontov, a classical Russian 19th century writer, had a contemporary in Czech literature, namely Karel Hynek Mácha. Lermontov's work, which represents one of the culminations of European literary Romanticism, was mostly published after the poet's death (like Mácha's work). Through occasional translations of his books, Lermontov entered Czech literary culture in the years before World War I when he was rediscovered and appreciated by Czech modernists.

Ve své fundamentální práci *Trvání v proměně. Česká literatura devatenáctého století* konstatuje Aleš Haman v úvodní kapitole, že dobový básnický lyrismus, jenž zaujímal v literární tvorbě vůdčí pozici zejména v první třetině 19. století (až ustoupil v polovině tohoto věku výpravné próze), se v prvních desetiletích prosazoval především v monumentálních lyrickoepických alegorizujících skladbách, mnohdy s biblickými či exotickými náměty. Poté Haman uvádí vedle Byronova *Kaina* (1817) či Goethova *Fausta* (1808 a 1832) rovněž ruského básníka, prozaika a dramatika Michaila Jurjeviče Lermontova (1814–1841) a jeho skladbu *Démon* (1839, postupně vznikající v osmi verzích již od roku 1829), romantickou poemu, v níž se stejně jako u Byrona nebo Goetha silná individualita bouří – v naprostém souladu s estetikou a poetikou literárního romantismu, zvláště s jeho zálibou v titánských či rebelských postavách – proti nadsmyslovému světovému a společenskému řádu (Haman, s. 7).